

eigen volk in aanraking zijn gebleven. En juist door zijn overplaatsing naar Palestina werd hij met elk der toevallende volken uit die dagen in contact gebracht. Al is het dus volkomen waar, dat hij zich met de vreemde volken niet vermaagschapte, en dat zulk een vermaagschap in het geval van Ezaü door Isak gewraakt en betreurd wordt, en al is het evenzoo onwettig, dat bij den overgang uit het patriarchale in het nationale leven, en door Gods bestel en door zijn wetgeving, de afscheiding tusschen Israël en de volken in het optrekken van een hoogen scheidsmuur voor een tijdlang volkomen wordt gemaakt, toch treedt ook dat geheel tijdelijke nationale isolement niet in, dan nadat in de historie der patriarchen, en zeer bijzonderlijk in het leven van Abraham, de breede fundamenteelen gelegd zijn voor een hooger ontwikkelend, die alle volken omvatten en heel het leven der wereld in zich zal sluiten.

Al wie derhalve de fout begaat, om alleen op die tusschenperiode van het nationale volksisolement te turen, zich daarop blind staart, en daardoor geen oog heeft voor het heel andere grondkarakter, dat de heilsopenbaring in Abrahams roeping, geloofsworsteling en optreden onder de volken ontving, beziet de heilgeheimen met een Joodsch oog, en niet met het oog der Apostelen, bij Chiliastrisch schemerlicht, en niet bij het volle daglicht der openbaring in Oud en Nieuw Verbond. Immers geheel Paulus' strijd tegen het Joodsche particularisme komt er altoos weer op neer, om niet te blijven staren op dien muur der afscheiding, die het nationale leven van Israël afsluit, maar om achter dien muur van Sinaï's wet het oog der geloovigen op Abraham te richten, als den vader aller geloovigen, in wiens geheele verschijning het grondkarakter der openbaring voor ons getekend staat.

De Wet, d. i. de nationale beoelening van Israël als volk, is niet het eigenlijke, niet het oorspronkelijke, niet het blijvende. Heel deze beoelening is „tusschenin gekomen". Ze is een tusschenbedrijf. Een schakel in de keten. En niet naar deze wetsbeoelening voor het geïsoleerde Israël, maar naar de beoelening Gods aan Abraham, als een vader van vele volken gegeven, moet de strekking en betekenis van het Genadeverbond beoordeeld worden. „De beoelening nu is niet door de wet aan Abraham of zijn zaad geschied, verlaardt de apostel, want indien degene die uit de wet zijn, erfgemanten zijn, zoo is het geloof ijdel geworden en de beoelening is niet gedaan. Neen, de beoelening is uit het geloof, toenende ze vast zij al den zaden, niet alleen dat uit de wet, maar ook dat uit het geloof Abrahams is, welke is een vader van ons allen" (Rom. 4:13 v.v.).

Tusschen wortel en kroon van den olijfbom is de opgesloten stam als ingeschoven. Die stam nu is door dikke schors geïsoleerd, en heeft noch met den bodem noch met de lucht gemeenschap. Maar niet naar dien geïsoleerden, in zijn schors opgesloten stam, maar naar wortel en kroon moet de olijfbom beoordeeld worden, want uit den wortel is zijn leven, en in die kroon bloeit zijn vrucht. Reide nu, wortel en kroon, zijn niet geïsoleerd, maar hebben volle gemeenschap, de wortel met den bodem waarin hij zijn vezelen uitspreidt, en de kroon door de ontelbare bladeren met zon en lucht. En zoo nu ook staat het met de planting des heils. In Abraham is de wortel, in Christus' kerk de kroon, en tusschen die beiden in ligt de met dikke schors afgesloten nationale beoelening van Israël. Maar juist daarom mag de aard en het karakter van de planting des heils niet naar schors en stam, maar moeten ze naar den wortel, gelijk die in Abraham ligt, en naar de vrucht, gelijk die aan de kroon in Christus' kerk uitkomt, worden afgemeten. Zoo alleen oordeelt de Schriftuurlijk. Zoo alleen volgt ge de apostolische onderscheiding. En zoo alleen drijft ge den Joodschen zuurdesem ook uit uw Christelijke belijdenis uit. Het is deze waarheid, die de profetie van Israël steeds tegenover de Schriftgeleerden gehandhaafd heeft. Het is dit fundament des heils, waarop Christus zelf in zijn strijd met de Pharizeeën steeds teruggaat. Het is deze primordiale openbaring, waarop Paulus zich steeds in zijn ziels- en levensworsteling met de Joden-Christenen beroept. Het is dit paad, dat onze Gereformeerde kerken steeds met hand en tand tegenover alle minnaars van Chiliastrische droomerijen verdedigd hebben. Geen bijzaak geldt het hier dus, maar niets minder dan „de diepe-verborgenheid, die vele eeuwen verzwegen was geweest, maar die nu, in overeenstemming met de profetische schriften is geopenbaard geworden, en zulks naar het bevel des eeuwigen Gods, om tot gehoorzaamheid des geloofs onder de Heidenen bekend te worden gemaakt" (Rom. 16:25, 26).

„Het gras verdort, de bloem valt af." Het gras verdort, de bloem valt af; maar het Woord onzes Gods bestaat in der eeuwigheid. Jes. 40:8.

Da Herfst heet in sommige streken van Engeland nu nog „the fall". Het gemeene woord dat men over zee voor het najaar bezigt, is het bekende „autumn", een uitdrukking die aan het Fransch ontleend is. Maar hoe sterk dit Fransche woord ook veld won, het oorspronkelijke woord is nog volstrekt niet weggestorven, en nog gebruikt men, ook in de spreektaal, het schilderend, zinnig woord van „the fall", precies hetzelfde woord, dat ook voor den val van Adam en Eva in het paradijs in zwang is.

De herfst is de val, het jaarseizoen van langzame inzakking, het jaargetijde van de afdalende reeks. De lente klimt en gaat naar boven, om in den zomer het hoogste punt te bereiken; de herfst daarentegen daalt en gaat naar beneden, om het laagste punt te zoeken in den winter.

Is de winter de teekening die God in de natuur van den dood en van het graf des doods geeft, de herfst vertoont ons van Gods wege de verwelking van de krankheid, die sloopt en zich volbrengt in het sterven.

Die teekening Gods in den herfst beeldt af het sloopen van de levenskracht in het zichtbare. „De dagen des menschen zijn als het gras, gelijk een bloem des velds, alsoo bloeit hij. Als de wind daarover gegaan is, is zoo is zij niet meer, en hare plaats kent haar niet meer" (Ps. 103:15).

Ze beeldt af de slooping van het geestelijk leven in de ziel. „Hij zal zijn als een boom, welks blad niet afvalt. Alsoo zijn de goddeloosen niet, maar als het kaf, dat de wind heendrijft" (Ps. 1:3).

Ze beeldt af de slooping van welstand en voorspoed: „Gij zult zijn als een eik, welks bladeren afvallen" (Jesaja 1:30).

Ja, zelfs beeldt ze af de slooping die eens al de heerlijkheid dezer wereld wacht: „De hemelen zullen toegerold worden, en hun heil zal afvallen, gelijk een blad van den wijnstok afvalt" (Jesaja 34:4).

En zoo ook is ze ten slotte beeld van het oordeel dat komt: „Ik zal hem voorzeker wegwerpen, spreekt de Heere, er zijn geen druiven aan den wijnstok, ja, het blad is afgevallen" (Jeremia 8:13).

Al noemt dus de Schrift, Judas vs. 14, uitgezonderd, den herfst niet bij name omdat onder Israël de seizoenen anders waren ingedeeld, toch kent de Schrift zeer wel het najaarsbeeld, dat wij herfst noemen, en de Schrift teekent het ons steeds onder gelijke signatuur, als den val, het vallen, het afvallen van het blad.

Al naar den leeftijd, verschilt dan ook de indruk, dien lente en herfst op ons weewebbrengen.

Zijn we nog jong, dan zijn we voor de taal, voor de sprake der lente een luisterend oor. We drinken den lentegewort met volle teugen in. We beseffen hoe eigenlijk alleen in de lente de natuur buiten ons in volkomen akkoord samenstemt met de sprake van ons eigen hart. De herfst daarentegen stemt al wie jong is, verdroogt. De verschijning van den herfst is de uitdrukking van zijn leven niet. Hij doorleeft dat najaar als een noodakelijkheid die niet te ontgaan is, maar niet als een lust. Omdat de lente nog in zijn eigen hart zingt, kan de herfst hem in het lied zijner ziel niet begeleiden.

Maar zijt ge in het afgaan uwer dagen, dunt zich uw haar op uw hoofd, gelijk het loover in de kroon van den eikeboom, dan is uw indruk juist omgekeerd. Ook dan werkt u in de lente nog wel, maar meer als een voorbijgane weelde, die vreemd over u komt, en in uw element zijt ge eerst als de bladeren gelen, om straks af te vallen. Die herfst is dan voor u het zinnige jaargetijde, dat met uw eigen leven en toestand overeenstemt. En meer dan van lente of zomer, gaat er van den herfst een sprake tot u uit, waarop vanzelf de echo weerklinkt uit uw eigen gemoeidestem.

Ja, zooals ge in den herfst dien val voor oogen ziet, zoo gaat het feitelijk in uw eigen leven toe. Ge zijt kind, en zijt jong geweest; ook is de zomer van uw leven gekomen; maar nu takelt het af. Niet plotseling, maar omgekeerd en langzaam. Het oog ziet zoo scherp niet meer, uw bewegingen zijn minder vlug en lenig. Ge zoekt een plaats om te zitten, waar ge vroeger, als ge alten moest, verlandt om op te staan. De geest bot minder welig uit. In wat leeftijd u genot schonk, hebt ge geen smaak meer. Kalmer vliet u het eens zoo jonge bloed door de aderen. Ge voelt, hoe het geilen van het blad in de natuur beeld is van uw eigen verwelken.

En dat duurt dan tot de wind zich verheft, en de najaarsstorm in ongevulde krankheid door uw takken komt jagen. En dan valt ook bij u het blad en het loover begint doorzichtig te worden. En telkens en telkens zegt het u, dat ge uit het tijdperk der verwelking in dat der slooping zijt overgegaan.

Tot dan eindelijk die laatste herfstidagen komen, die u straks in den winterlaap zullen overleiden, die koude bange dagen, waarvan de Prediker zong: „Ala de wachters des huizes (d. i. de handen) zullen beven, en de sterke mannen (d. i. de beenen) zich zullen krommen, en de maaltiers (d. i. de tanden) zullen stilstaan, en die door de vensters zien (d. i. de oogen) zullen verduisterd worden. Ook wanneer de twee deuren naar de straat (d. i. de ooren) zullen gesloten worden, en ge zult vrezen voor de hoogte, en er verschrikking op uw weg zal wezen, en de amandelboom (d. i. het grijze hoofd) zal bloeien, en ge als een springhaas uzelven ten last zult wezen. Want de mensch gaat naar zijn eeuwig huis, en de rouwklagers in de straten zullen omgaan."

Dan, als het zoo met u is, loopt ook de herfst van uw leven ten einde, om op uw sterf bed den winter over u te doen komen.

Wel hem, die in zijn Heiland door het geloof geborgen, weet dat voor hem na dien winter de lente aan den eeuwigen morgen daagt.

Toch is dat einde van den herfst niet al de herfst, en ook in dit jaargetijde gaat aan zijn volgend een tijdperk van overgang vooraf, soms met een eigen seizoen.

Als de eerste herfststorm doorworsteld is, volgen er soms rustig schoone dagen, die u weldadig aandoen, en u soms zelfs een uiting van bewondering ontlokken. Niet het minst in ons land komt dit herfstseizoen in zijn zachte tinten soms overvloedig uit, en het is niet het minst uit die herfsttinten dat onze vaderlandsche schilders hun vruchtbaarste indrukken hebben opgevangen.

De lente en de zomer zijn soms vermoedelijk weelderig gekleurd. De tinten zijn dan weinige, de kleuren overstelpend vele, en die kleuren zijn vaak hoog en sterk sprekkend.

Maar in den herfst is het of die hooge kleuren gedooft en in zachte tinten worden overgeleid. Daardoor steekt dan het ene niet zoo sterk bij het ander af. Alles smelt meer in één. En ongemerkt wordt er zoo een schoone harmonie geboren.

Dat doet deels het vocht in de lucht, dat de kracht der lichtstralen breekt, en deels is het de mindere levenskracht in de natuur zelf, die haar minder scherp geteekend uit doet komen.

En hierdoor verzint God ons met het verlies van den zomer.

De sterke hitte drukt niet zoo meer, en toch is er nog geen koude die ons naar binnen jaagt. De avonden zijn niet meer zoo ingekrompen kort, en toch niet zoo lang dat ze u vermoeien. De dag-n kotten in, maar zijn toch nog niet zoo kort, dat ze u niet uitgaan beletten.

Zoo houdt de herfst in alle manieren seker midden, zeker evenwicht, zekere harmonie, die u rustig stemt en ontspant na de overspanning van den zomer.

En niet alleen dat God u zodoende met het

afgaan van het jaar verzint, maar Hij verzint u door dat schoon van den herfst ook met het afgaan van uw eigen dagen.

Hij toont u in dien herfst hoe ge ook op gevorderden leeftijd nog een eigen roeping hebt, om in uw karakter, in uw gemoeidestem, in uw levensuiting iets te ontwikkelen en te openbaren, wat duwer in u schuilen bleef, t. w. het schoone van het kalme, van het rustige, van het zacht getinte. Geen slingering meer maar evenwicht. Zoover het onder ons menschen gaat, voltooide harmonie.

Wie dan ook op zijn ouden dag nog in passie uitkomt, nog door hartstocht wordt gedreven, of het middenspoor mijdt, om op zijpaden aan den uitersten kant te loopen, maakt een stultend indruk.

Een ziel, een menschenhart, een karakter, dat op den ouden dag nog den hoogen gloed, de fersche kleuren, de sterke slingeringen vertoont, en niet tot evenwicht is gekomen, wekt eerst uw weerzin, daarna uw toorn en ten leste uw lachlust op.

De herfst bestraft zulk een, en oordeelt zijn verspeeld gemoeidestem. Zoals de herfst met die zachte tinten is, zoo moet het op uw ouden dag bij u van binnen wezen.

En als het zoo niet met u is, staat ge als mensch met uw menschelijk hart beschaamd en verlegen voor het aanschijn der natuur.

Nog een derde merkteken is aan den herfst eigen, het merkteken van den edelen, fijneren oogen.

Zelfs het woord van herfst is bij ons aan dat derde merkteken ontleend; want herfst, hetzelfde woord als het Engelsche *harvest*, beteekent oogst. Nu is oogst alle inzameling van gerijpte vrucht; en in dien algemeenen zin is er oogst in alle jaargetijden, den winter alleen uitgezonderd.

Reeds in de lente oogst ge de eerste groenten, het eerste fruit, ten deele zelfs het gras, dat tot hooi zal worden.

En ook in den zomer zet ge den oogst van het gras, van de moeskruident voort, om ze met het inzamelen van het koren te volenden.

Niet het oogten op zich zelf is dus het eigen onderscheidend kenmerk van den herfst. Integendeel de oogst als zoodanig is aan lente, zomer en herfst gemeen.

Maar, en hier ligt het edeler merk van den herfst in, in het najaar oogst ge niet wat van het land, maar wat uit de takken komt; de druif en allerlei soort van boomvruchten.

Zoo hoog nu de kroon van den boom zich boven den bodem verheft waarin hij wortelt, zoo hoog staat de boomvrucht in waardij boven de vrucht der aarde. In het paradijs was boomvrucht 's menschen spijs.

En ook dit merkteken van den herfst brengt u op uw ouden dag een vermaan van diepen ernst.

Er moet vrucht aan u zijn ook bij het afgaan uwer dagen. Niet een doelloos leven moet uw oude dag zijn, maar een uigeveren van edeler en fijner zielevrucht, vrucht van hoofd en hart, dan waarmee ge duwer uw huisgenooten, uw omgeving, en uw volk hadt verwerkt.

De tijd der lente-moeskruident is nu voorbij. Voorbij ook de tijd, dat het koren met volle garven van uw akker werd weggedragen.

Maar nu verwacht uw huis, wacht uw omgeving nog edeler, nog fijner vrucht.

De vrucht van kalme wijsheid, de vrucht van stille harmonie, de vrucht van zuiverder liefde, de vrucht van gerijpt geloof, de vrucht van onwankelbare hope.

En dan zijn er nog grijsaards en bedagde vrouwen, die enkel op geld en in met geld in hun verborgen gedachten bezig zijn; die knorrig en gemelijk een ieder hinderen; en in plaats van veel voor anderen te zijn, alles van anderen voor zich afvergen.

o, Verdorde zielen, als ge op uw herfstidde de edele vrucht van wijnsok en perikboom u ziet toelachen, wordt dan door dien druiventros tot door dien edelen perik, toch eindelijk wijs. Wijs voor u zelve, wijs voor de menschen, wijs voor uw God!

Amsterdam, 9 October 1896.

In Missie.

Eerkend dient, dat de Gereformeerde kerken hier te lande nog op verre na niet toegekomen zijn aan de volledige vervulling van den plicht, die in zake de Zending van Gods wege op haar rust.

Gelijk men weet, bedoelt de *Herant* dit niet in overprikkelend, abnormalen zin.

De neiging, die in tal van kringen bestaat, om de bestaande kerk van Christus te verwaarloosen, de zuiverheid van haar belijdenis als bijzaak te beschouwen, zich om de deugdelijkheid van haar inrichting niet te bekommeren, en dan dit verzuim in eigen boezem te willen goed maken, door goede werken op missionair gebied, vond bij ons nooit aanmoediging maar bestrijding.

De Heilige Schrift veroordeelt die neiging. Een Christen die ouderling of diaken wil zijn, en niet eerst toont zijn eigen huisgezin wel te regeren, is naar het oordeel Gods erger dan een ongelooovige.

Hierin nu ligt de algemeene uitspraak van Gods wege, dat alle plichtsbetrachting beginnen moet van huis uit, en dat eerst nadat die eerste plicht vervuld is, de vervulling van meer verwijderde plichten Gods welgevallig kan zijn.

En daar het nu voor ons vaststaat, dat wij als Gereformeerde Christenen in alle dingen den regel van Gods Woord hebben te volgen, is het hiernaede voor ons uitgemaakt, dat men om tot het werk der Zending verwardigd te worden, beginnen moet met zijn eigen kerkelijke huishouding op orde te brengen.

Maar nooit kan hieruit volgen, dat men, omdat zijn eigen kerkelijke huishouding nog veel te wenschen overlaat, zich zou mogen inbeelden, dat deswege de plicht tot het dienen van zijn Heere in het werk der Zending voor ons vervallen zou zijn.

Die conclusie is door en door vals; en wie daarmee zijn consciëntie in slaap suste, zou de uitspraak van zijn consciëntie vervalschen.

Integendeel, er volgt rechtstreeks uit, dat ge dan onverwijd uw kerkelijke huishouding in orde hebt te brengen, opdat ge daarna ook tot dien anderen dienst van uw God bekwaauid moogt worden.

Wie waarachtig bekeerd is, heeft lust om in al Gods geboden te wandelen.

Het is zoo, van de waarachtige gehoorzaamheid heeft hij nog niets dan een klein beginnel in zich, maar toch gaat dit steeds gepaard met een gemeenen lust, die zich naar al Gods geboden uitstrekt.

Ware en valsche genade wordt hieraan juist onderkend.

Valsehe genade kan op één punt zeer volijverig zijn, maar zal op andere punten geheel ongevoelig blijven voor den dienst des Heeren; terwijl omgekeerd de ware genade juist daarin uitkomt, dat ze de klein van al Gods geboden nijpen voelt.

Zij, die vol vuur en ijver voor de Zending zijn, maar zoogoed als niets gevoelen voor de geboden Gods ten opzichte van hun eigen kerkelijk leven, mogen dan ook waarlijk wel eens den toetssteen van echte en valsche genade aan hun ziel aanleggen.

Maar niet minder is het geraden dat deze toetssteen ook eens in handen genomen worde door hen, die kerkelijk vol ijver, maar voor de zaak der Zending zoo koud als steen zijn.

Er is zekere orde van handelen ook hier. Men kan niet alles tegelijk doen. Aan den één bindt God dit, aan den ander dat meer op het hart. Maar wat nooit mag, is, dat een kind van God hetzij de kleem tot plichtsbetrachting in zijn eigen kerk, hetzij den eisch van optreden in het werk der Zending ganschelijk niet gevoele.

Beide, en de dienst der Kerk, en de dienst der Zending ligt in Gods gebod besloten, en wie waarlijk genade ontving voelt in zich den lust om naar beide geboden te leven.

We achten het dus een verblijvend teeken, dat onze Gereformeerde kerken in haar jongste Synodale samenkomst op beide deze geboden Gods acht hebben gegeven, en naar een ieder getuigen zal, op beide met gelijken ernst.

Niemand kan zeggen, dat de Generale Synode van Middelburg de zake der eigene Kerken verwaarloosd heeft ter wille der Zending, noch ook dat zij den dienst der Zending achter heeft gesteld bij de regeling van het Kerkelijk huishouden.

De leden kwamen even ijverig op, en het debat was even ernstig en kalm, toen de zake der Kerken als toen de zake der Zending aan de orde kwam.

Aan beide is evenveel tijd gewijd. Bij de behandeling van beide aangelegenheden is men even principieel te werk gegaan.

Ja zelfs van de toehoorders mag getuigd, dat ze even ijverig opkwamen, en even aandachtig toelustelden, toen de zaak der Opheffing en zooveel meer aan de orde was, als toen men overging tot het bespreken der Missie.

Er was niets te ontdekken van de valsche verhoudingen die men buitenal zoo vaak te betreuren heeft, dat alles leeft als de Zending aan het woord komt, maar dat men met de eigene Kerk aangast als dorre bijzaak zijn aandacht nauwelijks waardig keurt. En evenmin viel er iets te ontdekken van die koude zeligheitsgezamenheid der Haagse Synode, die week aan week peunt aan reglementwijziging, en van de zaak der Zending nauwelijks repte.

Er heerschte lust om voor beide geboden Gods te pleiten. Er was belangstelling voor beide verplichtingen der kerken. Er heerschte een besef, dat men juist de eigen huishouding te vaster en te spaarzamer te regelen had, om ook aan de Missie te kunnen toekomen.

Of korter gezegd, er heerschte zoomin een „hoogkerkelijke" als „methodistische" toon. De gang, dien men liep, was eenvoudig Gereformeerd.

Er blokte iets van de harmonie van Gods huis.

Laat die goede geest dan nu in de kerken en in de kerkelijke kringen en in de kerkelijke gezinnen, en dus ook bij de leden en dienaren onzer kerken mogen naderen.

Beelde niemand zich in, dat nu er weer een bestek van goeden stijl gereed ligt, het huis naar dat bestek wel vanzelf uit den grond zal getooverd worden.

Dan toch, zoo onze schuld niet minder, maar zwaarder worden.

We zouden dan getoond hebben te weten goed te moeten doen, maar het goed-doen hebben nagelaten.

Zeker, de valsche vonk moest ook op dit terrein in strenger geestdrift geluist, maar de vlam der ware geestdrift moet dan nu ook te helderder haar glans verspreiden, en haar bezielende werking doen uitgaan.

Had het vroeger soms den schijn, alsof een deel der broederen zich den speciaal naam van „Zendingsvrienden" toeëigende, om dan daarmee bedektelijk den broederen te verwijten, dat ze voor de Zending koud waren, laat nu voortaan die geestelijk-hoogmoedige trek tegelijk met dien anderen niet minder schuldigen trek van lauheid en onaandoenlijkheid begraven worden.

De plicht tot Missie, en het hoog belang der Missie, is nu door al onze kerken saam erkend, en de speciale „Zendingsvrienden", die zich wel eens inbeelden, alsof zij op dit punt zeker monopolie van kennis en toewijding bezaten, zijn nu zelve overtuigd, dat ze hierin hun broederen wel eens misken.

Van nu af aan is het met alle particuliere „sleefhebben" ook in het stuk der Zending uit. Er blijft nu niets over dan lust bij al het volk des Heeren, om Hem ook in dezen weg, altoos in gehoorzaamheid aan zijn V'oord, te dienen.

Iets wat niet enkel van de leden, maar met name ook van de Dienaren geldt.

Het is nu niet meer, dat er zoo hier of daar een jong man opstaat, die wel „zendeling" wil worden, en dat alle Dienaren des Woords saam achten, dat die enkele „zendeling", alzu, plaatsbekledend, hen zelve van plichtsbetrachting ontslaat.

Neen, juist omgekeerd. Die plaatsbekleding vervalt nu. De Dienaren des Woords

komen nu zelve voor de ordinantie des Heeren te staan.

En zulks niet alleen, om nu en dan een goed woord voor de Zending te spreken, maar veel meer om, zooals de Franschen zeggen, dan tot een *payer de sa personne* te komen.

Elk Dienaar des Woords, zonder onderscheid, moet er van nu of aan zoo aan toe staan, dat hij zegge: *Als niemand beters voor de kerken uitgaat, ga ik, zoo ze mij roepen, zelf.*

„Gerechtelijke statistiek."

Weer is de gerechtelijke statistiek verschenen, en is daarbij ook aandacht geschonken aan de verhouding tot de kerkgenootschappen.

Uit zedelijk oogpunt is dit zeker gewettigd. Er schuilt zeker belang in, te weten, uit den kring van welke kerkgenootschappen meer of minder aangeklaagden voortkomen.

Niet alsof men uit deze cijfers, zonder meer, de gevolgtrekking kan maken, dat het kerkgenootschap met het laagste cijfer het beste is. Dan toch zou men tot de conclusie moeten komen, dat de Joden zekerlijk het hoogst stonden.

Neen, het spreekt vanzelf, dat ook allerlei andere zedelijke en maatschappelijke factoren hierbij in rekening komen.

Omdat Noord-Brabant en Limburg zeer ongunstig uitkomen, mag men nog niet zeggen, dat de Roomsche kerk ten deze zoo ongunstig werkt.

Immers de sociale condities zijn in deze grensprovincien niet even gunstig als b. v. in Zeeland en Holland.

Men zou derhalve, om in het gemeen den invloed van het Romanisme en het Protestantisme ten deze te vergelijken, in eenzelfde provincie de gegevens voor Roomschen en Protestanten met elkander moeten vergelijken, en zou dan stellig tot andere cijfers komen.

We laten de conclusie die voor de onderscheidene kerkgenootschappen uit deze cijfers te trekken ware, dan ook voor ditmaal rusten, en vestigen thans alleen de aandacht op een ander belang.

Ons komt namelijk voor, dat een statistiek, die indeelt in *Protestanten*, Roomschen en Joden, doelloos is en tot niets leidt.

Dit is geen indeeling naar de kerkgenootschappen.

Zelfs de naam is valsche.

Deelt ge naar algemeene grondtrekken in, dan zoudt ge moeten indeelen in Orthodoxen, Modernen, Roomschen en Joden.

Of ook, deelt ge in naar kerkgenootschappen, dan moet ge afzonderlijke opgave doen van de Hervormden, de Roomschen, de Gereformeerden, de Lutherischen, de Joden enz.

Beide indeelingen zouden betekenis hebben.

Maar zoo als men nu indeelt, ontbreekt elk beginsel van indeeling, en kunt ge daarop nooit eenig gevolg uit uw cijfers trekken.

Protestant is een algemeene naam, die, genomen naar het bevolkingsregister, thans allerlei geheel uiteenlopende soorten van menschen dekt.

Tot de Protestanten in dien algemeenen zin behooren de Socialisten, de Anarchisten, de Materialisten, de Pantheïsten, de Modernen, de Groningers, de Ethischen en de Gereformeerden.

Dit zegt dus niets.

En nu stemmen we grif toe, dat de Regeering of een Vereniging voor statistiek buiten machte is, om in *éénzelfde kerkgenootschap* te onderscheiden en te schiften.

De mannen der statistiek kunnen alleen afgaan op notoire gegevens, die in cijfers zijn gebracht.

Hoe gemengd dan ook het Hervormde genootschap zij, niet zij kunnen dit gaan splitsen.

Maar wat ze wel doen kunnen, wat op hun weg ligt, en wat ze niet verzuimen mogen, is elk kerkgenootschap, dat onder cijfers is gebracht, *apart* nemen.

De Lutherischen en de Gereformeerden komen afzonderlijk voor op het bevolkingsregister. Het bevolkingsregister kent daarentegen geen „Protestanten".

Iets waaruit volgt, dat en de Regeering en de Vereniging voor statistiek, verplicht en geroepen is, afzonderlijk te laten wat afzonderlijk bestaat en afzonderlijk in cijfers is gebracht.

Geheel die gemengde rubriek van „Protestanten" behoort daarom uit al zulke statistiek te verdwijnen.

En daarentegen behoort voortaan afzonderlijk te worden opgegeven het aantal aangeklaagden en veroordeelden voor de Hervormden, de Roomschen, de Lutherischen, de Gereformeerden en de Joden.

Ook de Gereformeerde kerken hebben daar recht op.

En men zegge nu niet, dat dit stelsel niet is door te voeren, want dat men dan ook de aparte cijfers zou moeten opgeven van de Anglicanen, de Remonstranten enz.

Immers bij alle statistiek zijn er cijfers die veronachtzaamd moeten worden om hun kleinheid.

Die regel gaat dus ook hier door.

Men kon daarom een zeker minimum aannemen, en b. v. stellen, dat *niet* afzonderlijk genoteerd zullen worden kerkgenootschappen of kerken, wier zielental minder dan één percent der bevolking bedraagt.

Maar in geen geval geldt dit excuus voor kerken die bijna tien percent der bevolking uitmaken.

Immers de Joden neemt ge wel apart op, en toch zijn de Joden slechts 204 op de 10.000 sterk, terwijl de Gereformeerden die ge weglaat, 821 op de 10.000 uitmaken.

Dit nu is een spotten met elken vasten regel. Er zit geen stelsel in.

En dit juist is bij elke statistiek het minst vergeeflijke.

Re

Ook in de l of de rechi heid alleen geloof pers ze eeuwig aan de bro onterzijds nadere ove Hoe steld mede God?

Onze me kelijk door en door de Doch is God kent?

Neen, he gezeigd, kent niet

In de neming of het waarge niets dat derden van neemt af blijft eeuwig komen en breken.

Dit komt alle dingen ven is als z zijn raad, z neering, zij

In den wat er ooit zal, niet al tot in de schreven. wissend dan mond." »G wighed bel

Geheel e de menschl geslacht, v soon, is de verwerkelijk als we zoo besluit der

In dat be alleen het v volk, van vastgesteld, ateld de m mende oor zullen.

Nooit de werking en meerden h schuldigen i

Als Sime zonde, maar zou, stond i

Hiermede op wie we Ze zullen te der Schrift vaderen die

Maar is d uit, dat de voorkom, : ontvangen, der